

ARTIKKELI

TYHJIIN OLI VARAA: C-KASETIT JA NUORTEN SUOMALAISTEN
TUTUSTUMINEN KULUTTAJUUTEEN 1970–90-LUVUILLA*Kaarina Kilpiö*

Kasetteja ostin suurina säästöpakkausina, jotta ne olisivat mahdollisimman halpoja. Parhaita olivat 5 kasetin paketit 90 minuutin kasetteja. Niillä oli paras hinta/minuutti suhde. Hyvä ostopaikka oli Anttila, jossa oli aina tällaisia paketteja tarjouskassa. Rahasta oli aina nimittäin pula. Ilman kasetteja olisi musiikin maailma jäänyt tosi niukaksi: LP:t, CD:t ja keikat olivat aivan liian kalliita arkikulutukseen ja radion tarjontaa ei voinut valikoida... (Km 2010/851 nainen, Espoo, s. 1976)

Tarkastelen artikkelissani c-kasettien käyttöä tapaustutkimuksena siitä, kuinka suomalaiset muistavat harjaantumisen kuluttajuuteen. Etsin vastauksia seuraavanlaisiin kysymyksiin: millaisina aineettoman ja aineellisen kuluttamisen elementit näyttäytyvät nuoruusmuistoista kirjoitetuissa kyselyvastauksissa? Millaisia vaiheita vastaajat muistavat henkilökohtaisen kuluttajuutensa kehittymisessä, ja miten he kiinnittävät nämä vaiheet teknologiasuhteeseensa ja kasettikäyttäjyyden konkreettisiin käytäntöihin?

Oma tutkijataustani on etnomusikologiassa ja sosiaalishistoriassa, mutta tässä tekstissä olen laajentanut lähestymistapaa etnografisen kuluttajatutkimuksen suuntaan. Etnografisen otteen kaksi puolta – kiinnostus inhimillisen toiminnan tai ihmisyyden järjestyksiin ja lainalaisuuksiin sekä arjen ja päivittäisten käytäntöjen tutkiminen – ovat käsillä olevan kysymyksenasettelun kannalta innostavia ja hedelmällisiä. Tässä tekstissä hyödynnetty etnografinen ote ei sisällä kulutuskäyttäytymisen havainnointia tai varsinaista kenttätyötä, jotka ovat etnografisen metodin suurien vahvuuksien joukossa. Tarkastelen kuitenkin kirjoitettua muistitietoaineistoani niin pitkälle kirjoittajia kuunnellen kuin mahdollista. Otan huomioon sen, kuinka kyselyn asettamia rajoja on venytetty, esimerkiksi kuitaamalla tiettyjä kysymyksiä lyhytsanaisesti tai tyhjäksi jättäen, sekä hyödyntämällä vapaita tekstikenttiä vuolaisiin ja yllättäviin vastauksiin. Kiinnitän huomiota siihen, kuinka vastaajat esittelevät itsensä ja pohjustavat tekstiänsä minähahmon, erityisesti kuluttajuuden kannalta. Analysoin aineistoa siitä esiin seuloimieni positiointien avulla selventääkseni kuviota, joka tekstien pohjalta rakentuu kuluttajan itseymmärryksen, kasettikulutusikäntöjen ja muistetun musiikinkäytön kehityksessä.

Vaikka käytännössä kaikki siteeraamani ja analysoimani aineisto on peräisin internetissä täytetyistä kyselyistä, ei artikkeli ole kontribuutio kuluttajatutkimukselliseen etnografiaan (vrt. Kozinets 1998). Aineiston synnyssä tietoverkko on ollut

enemmän tiedon välityskanava kuin vastaustoimintaa määrittelevä toimintaympäristö, eivätkä tarkastelemani kasettikäyttäjät muodosta virtuaaliyhteisöä.

Aineistona käytän 1970–1990-luvuilla nuoruuttaan eläneiden suomalaisten kirjoittamia muistoja c-kaseteista ja niiden käytöstä (Km 2010). Vuonna 2010 järjestetyn Kasettimuistot-keräyksen aineistoa on käsitelty melko kattavasti kirjassa *Koko kansan kasetti – C-kasetin käyttö ja kuuntelu Suomessa* (Kilpiö, Kurkela & Uimonen 2015). Teos kuitenkin keskittyy musiikinkuuntelun ja -harrastamisen muutoksiin, ja kuluttajuus jää siinä sivumainintojen varaan. Tässä artikkelissa tarkastelen siksi muistettuja kasettitekniologiasuhteita kuluttajuuteen painottaen. Artikkelini onkin pääpainotukseltaan aineistolähtöinen yleiskatsaus, joka on jäsennetty kuluttamiseen liittyvien teemojen mukaisesti. Yksittäisten vastaajien tekstit eivät nouse päärooliin.

Aineistoesimerkkeihin ovat näkyvimmin kytköksissä tekstin ne jaksot, joissa raportoin kyselyvastaajien henkilökohtaista positiointia, maantieteellisten seikkojen merkitystä ja kulutuksen järkevyydaspekteja, sosiaalisia suhteita sekä kasettikulutuksen emotionaalisia ja materiaalisia elementtejä. Näiden teemojen jälkeen otan etäisyyttä aineistoon vetääkseni yhteen tyypillisiä vaiheita ja positiointeja tärkeimmän aineistossa kuvailun kulutuskäytännön – kotiäänittämisen – prosessin kuvauksista. Tämän ”minun musiikkini” -jakson tarkoitus on luoda yksittäisten aineistopöimintojen analysoinnin päätteeksi aineistosta muodostuva kokonaisnäkemys. Artikkelin viimeisessä jaksossa pohdin tuloksia ja positiointin käyttökelpoisuutta tämäntyyppisen, musiikin kuluttajuuteen liittyvän aineiston avaamisessa.

NUORET UUSINA AKTIIVISINA MUSIIKINKÄYTTÄJINÄ 1970- JA 1980-LUVUILLA

Artikkelissa analysoidut ja siteeratut muistelukirjoitukset sijoittuvat ajallisesti C-kasettien massasuosion aikakauteen 1970-luvulta 1990-luvun alkupuolelle. Tämä ajanjakso oli samalla suomalaisen nuorisokulutuksen kasvun aikaa. Nuorten kulutus kasvoi Suomessa itse asiassa muita ikäryhmiä nopeammin 1980-luvun loppupuolella (Myllyniemi et al 2005, 20–22). Useimmat taloudellisen itsenäisyyden kasvukuvaukset aineistossani ajoittuvat juuri tähän kauteen. On kuitenkin muistettava, että kasvu ei ollut katkotonta eikä tasaisesti jakautunutta. Niin 1970-luvun kuin 1990-luvunkin lamat iskivät voimakkaimmin juuri nuorten ikäluokkien käytävissä oleviin tuloihin, jotka jo valmiiksi vaihtelivat perhetaustan ja omien ansiomahdollisuuksien mukaan.

Taloudelliset seikat vaikuttivat varsin tärkeinä tekijöinä kasetteihin liittyviin musiikin harrastamisen, jakamisen ja kuuntelemisen käytäntöihin. Monet musiikkia kaseteilta kuunnelleet vaikuttavat olleen varsin tietoisia teknologian hinnoista ja kasettien käytön sivujuonteista liittyen taloudelliseen ja sosiaaliseen asemaan. Onkin mielenkiintoista tarkastella, miten tietoisuus laatukysymyksistä sekä julkisen minäkuvan rakentamispyrkimykset nivoutuvat aineistossa taloudellisiin pohdintoihin. Vaikka ”rahapuhetta” on muistoissa paljon, myös muunlainen kuluttajuus nousee esiin. Vastauksissa käsitellyn kulutuksen suhde rahatalouteen on toistuvasti löyhä tai jopa täysin irrallinen. Kasetinkäyttäjien muistoista avautuukin näköala

Tämä on SOKOS-SOUNDIA

Sankyo STD-1510 stereokasetidekissä on kaikki ne ominaisuudet, jotka korkealaatuisessa dekissä tulee olla. Paitsi hinta. Siksi Sankyo 1510 on hyvän stereosysteemin luotettava täydentäjä. Ja siinä on Dolby. Vertaile laatua, hintaa, teknisiä ominaisuuksia – Sankyo kyllä kestää!

Sankyo STD-1510 stereokasetidekki

- Dolby-kohinanvaimennusjärjestelmä takaa sen, että kotina pysyvä alhaisena moitteettoman stereoaänen päässä oikeuksina
- Farmiti-säätö on entistä herkkä ja kestää kulutusta
- lisäksi automaattinen pysäytyksenmekanismi, CrO₂-kytkentä, limiter-kytkin, lukusaattimet, taikokytkin, heljä merkkivalo ym.

Nyt erikoishintaan!

SOK OSUUSKAUPAT SOKOS

Kuva 1: Kasettitekniikkaa mainostettiin suosion huippuaikoina edullisuuden lisäksi lukuisilla muilla ominaisuuksilla, mutta hintojen kilpailukykyisyys mainittiin mainoksissa lähes poikkeuksetta. Kuva: SOK-osuuskauppojen viihde-elektronikkapuoli Sokos Soundin ilmoitus Suosikissa 2/1977. Lähde: Musiikkiarkiston kokoelmat.

vaihtoehtoisia taloudellisia strategioita kehittelevien toimijoiden ajatteluun, oman kuluttajuuden positiointiin ja verkostoihin. Kuten totean artikkelin loppupuolella "minun musiikini" syntyprosessiin keskittyvässä yhteenvedossa, kasettikuluttamiseen liittyvät käytännöt olivat varsin monipuolisia: tiedon, osaamisen ja sosiaalisten suhteiden hankintaa, tavoitteellista säästämistä, ostosten tekemistä,

ongelmanratkaisua, luovaa työtä, kustomointia. Nämä kietoutuvat muisteluissa yhteen kokonaisuudeksi, jossa työteliäimmät vaiheet usein tuottavat suurimman merkityksellisuuden kokemuksen.

Kasettikäytön teknologinen perusta ovat kuuntelu- ja tallennuslaitteet. Vastaajat muistelevat silti laitteiden lisäksi vähintään yhtä paljon itse c-kasetteja esineinä ja sisällön tallettajina. Nämä 1960-luvulla markkinoille tulleet uudenlaiset äänentallennuslaitteet ovat tietynlaisessa erityisasemassa suomalaisessa musiikinkuuntelussa. Niiden avulla kuluttajat saivat otetuksi itselleen musiikinkäytössä entistä huomattavasti aktiivisempia rooleja. Tällaisiin lukeutuvat esimerkiksi erilaisten äänten (etupäässä musiikin) tallentajan, musiikkiuutuuksien suosittelijan ja arkielämän äänellisen muokkaajan roolit.

Kuluttajuudella on toki ollut aina merkitystä suuressa osassa musiikin kuuntelua ja harrastamista sekä musiikkiin liittyvien kokemusten jakamista. Perinteinen roolijako taiteesta kansakunnan sivistäjänä ja populaarimusiikista kuluttajuuden kautta hahmotettavana tekijänä on ratkaisevasti muuttunut 2000-luvulla. Niin kutsuttujen "korkean" ja "matalan" kulttuurialueen erottelu kuluttajuudessa onkin hälventynyt ja liukunut pitkälti yhdelle ja samalle brändiajattelun kentälle. Talouspuheen keinovalikoimaan mukaan imetty rock-retoriikka yksilökeskeisine luovuusihanteineen ja riskinoton sekä näkyvyyden korostamisineen häivyttää populaarin, erityisesti rock-musiikin, vastakulttuurileiman jäänteitä (Rautiainen-Keskustalo 2007, 5, 10). Näin tehdään mahdolliseksi musiikin ja musiikkifaniuden nivominen kuluttajuuselämyksiin entistä tiiviimmin sekä kansallisesta kilpailukykyvystä ja muutostarpeista puhuminen niiden avulla.

Edellä hahmoteltu muutos populaarimusiikkikulttuurista puhumisessa ja sen merkitysten arvioimisessa ei ollut Suomessa vielä tapahtunut 1970–1990-luvuilla eli sinä aikana, kun c-kasetit olivat valtavirtaa täkäläisessä musiikkikulutuksessa. Arkista kasettien päivittäiskäyttöäkin esiintyy edelleen monenlaisten musiikinlajien harrastajien keskuudessa, mutta tämänhetkinen kasettikulttuuri Suomessa on pitkälti marginaalikulttuuria.¹ Tee-se-itse-eetos ja vastakulttuurisuuden ajatusmallit ”epä-kaupallisuudesta” ovat pysyneet tärkeinä piirteinä ja siilautuneet tämän alakulttuurin toiminnan ytimeksi. Kasettiformaatin suurimman suosion aikana, erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla, tällainen ideologisesti painottunut lähestymistapa oli yksi juonne muiden joukossa suomalaisessa musiikkikuuntelussa. Onkin kiinnostavaa tarkastella kasettikäyttäjien muistojen elämyksellisyyttä ja elinvoimaa suhteessa myös kulutukseen, joka on vahvasti aineistossa läsnä.

KASETTIKÄYTTÖ, TOIMIJUUS JA POSITIOINTI: KULUTTAJUUEDESTA KASETTIKÄYTTÄJIEN ELÄMÄNTARINOISSA

Tässä artikkelissa ymmärrän kuluttajuuden sekä käytäntöinä että toimijuutena. Käytän siis mainittuja käsitteitä työkaluina, mutta huomautettakoon, etten tässä yhteydessä ulota työskentelyäni varsinaisen käytäntöteorian tai toimijuuden teoreettisen käsittelyn alueelle. Konteksti on kuluttajatutkimuksellinen. *Kasettikäytöllä* viitataan kaikkiin niihin erilaisiin käytäntöihin, joista muistelijat ovat vastauksissaan raportoineet. Nämä käytännöt eivät rajoitu äänimateriaalien kanssa toimimiseen (äänittämiseen, editoimiseen tai kuuntelemiseen). Mukana on suuri kirjo erilaisia sosiaalisia ja taloudellisia käytäntöjä, jotka ovat osin myös performatiivisia. Käyttäjät ostavat ja/tai lainaavat äänitteitä, tuottavat ja vaihtavat niitä sekä asettavat niitä näytteille eri tavoin. Toiminnassa muodostuu monenlaisia sosiaalisia hierarkioita, joista osassa on mukana myös vaihdantaa – rahataloutta tai jollain muulla tavalla näyttävästä taloudelliseksi toiminnaksi katsottavaa vaihtoa.

Toimijuutta puolestaan määritän pitkälti samalta pohjalta kuin Minna Autio tutkimuksessaan nuorista kuluttajuutensa kertojina (Autio 2006, 26–28). Hänen työsäään kuluttajuus rakentuu näkyviin kuluttajien kirjoittamien tekstien myötä. Autio rakentaa aineiston pohjalta kokonaiskuvaa käyttäen työkaluna kirjoittajien omaksumien erilaisten kuluttajapositioiden lukemista, tulkintaa ja abstrahoimista. Kuluttajuus ei siis hahmotu ennakkoon luotujen konstruktoiden mukaisena, jollainen olisi esimerkiksi oletus rationaalisesta *homo economicuksesta*, ehjästä ja muuttomattomasta subjektiviteetista arkielämän ehtojen ja rajoitteiden ulottumattomissa. Merkitysten jatkuva sosiaalinen ja kulttuurinen työstäminen tekee kuluttajuudesta huomattavasti yhtä hahmotelmaa monisärmäisempää ja yllättävämpää. Laajasti – ja hiukan polveilevasti – kuluttamisen käsitteen on määritellyt myös Alan Warde, jonka mukaan kulutus on mukana ainakin hetkellisesti miltei jokaisessa inhimillisessä käytännössä. Kulutuksen voi tällöin ymmärtää käytäntöjen analysoinnin

1 Kasettimuistot-kyselyaineistossa oli hajanaisia mainintoja kasettikuuntelun jatkumisesta, mutta teema ei noussut erityisemmin esiin – ehkä siksi, että kysymykset oli laadittu muistitiedon keräämistä varten. Arkikäyttö saattaa kuitenkin olla länsimaaisessa musiikkikulttuurissa oletettua yleisempää: Yhdysvalloissa tehdyssä opinnäytetyössä sadasta kasettikokoelmaansa esitelleestä informantista kaksi kolmasosaa mainitsi kuunnelleensa äänitteitään viimeisen vuoden aikana (Toal 1995, 94).

näkökulmasta ”prosessina, jossa toimijat osallistuvat sellaisten hyödykkeiden, palveluiden, suoritusten, tietouden tai ilmapiirin soveltamiseen ja arviointiin, joihin heillä on jonkinasteista harkintavaltaa; he saattavat toimia näin käytännöllisistä, ilmaisullisista tai ymmärryksen lisäämiseen kytkeytyvistä syistä – siihen katso-matta, tapahtuuko prosessissa ostamista” (Warde 2005, 137).

Käsillä olevassa kasettikäyttäjäyden tarkastelussa kuluttajapositiot osoittautui-
vat niinkään käyttökelpoisiksi kuluttajuuden tarkastelun työkaluiksi. Positiointi –
kotoperäisemmin ilmaistuna asemointi – näyttäytyy erityisen hyödyllisenä kaset-
timuistelukirjoitusten kaltaisissa aineistoissa, joissa vastaajat kirjoittavat paitsi
elämäntarinastaan ja siihen liittyvistä muistoista myös oman teknologiasuhteensa
aktiivisuudesta ja eri puolista. Kirjoitukset ovat näin valtaosin minäkertomuksia;
niiden agenttiivisuus eli toimijuus ja sen muuttuvuus on kiinnostava näkökulma pai-
kannettaessa kuluttamisen nivoutumista elämäntarinoihin ja muistoihin (vrt. Pöysä
2009, 330–332). Olen käyttänyt artikkelissani kulloisenkin kirjoittajan omaksu-
masta subjekti- tai objekti-asemasta sanaa positio, suomentamalla näitä asemiksi.
Positioita tuottavia retorisia ratkaisuja kyselyvastaajien eli kirjoittavien subjektien
kerronnassa ja sanavalinnoissa nimitän positioimiseksi/positioinniksi. Näillä ratkai-
suilla vastaajat rakentavat kirjoituksiensa todellisuutta kielellisesti. Tämän analyys-
in kohteena ovat olleet selkeästi ilmaistut positiot – siis sellaiset, jotka vastaajat
ovat kirjoittaneet ulos oman tai toisten toiminnan, ajattelun, asenteiden ja suhteiden
kuvauksina eli tekstiensä sisällöllisinä topiikkeina.

Muistelukirjoittaminen on jo itsessään positioimista: minulla on tästä aiheesta
jotain muisteltavaa ja kerrottavaa, asetun siis muistitietokirjoittajan positioon.
Analyysissäni etualalla ovat omia kuluttajuuksiaan työstämässä olleet – eli omaa
toimintaansa kulutuksen kenttään kertomalla sijoittaneet – nuoret musiikinkuun-
telijat, sellaisina kuin he itse itsensä muistavat usean vuosikymmenen takaa. Hei-
dän tarinoissaan c-kasetit määrittävät muistelijoiden omia elämäntarinoita ratkai-
sevalla tavalla, missä tarinat eroavatkin aikuiskäyttöä muistelevien kirjoituksista.
Ylivoimaisesti suurin osa (runsaat 88 prosenttia) vastaajista oli 1960–1980-luvuilla
syntyneitä, ja heidän vastauksensa ovat etupäässä nuoruusajan muistelua.

Aineistossa oli toki myös vanhemman sukupolven muisteluksia. Niiden lähesty-
mistavat ovat kuluttajuuteen harjaantumisen suhteen jossain määrin erilaisia kuin
nuoruusaikaa muistelevien vastaajien teksteissä. Vanhemmat (1930–1950-luvuilla
syntyneet) vastaajat kirjoittavat c-kasettitekniologiasta yhtenä vaiheena pidem-
mässä viihde-elektronikkakäyttäjäyden jatkumossa. Yksi edeltävä, kasettien
kanssa osin lomittuva vaihe oli kelanauhakäyttäjäyys. Se esiintyy harvakseltaan
myös Kasettimuistot-aineistossa, ja se sisälsi jo monia sellaisia musiikinkuluttajan
aktivoitumisen piirteitä, joiden useimmat muistelijat kertovat tulleen mahdolliseksi
c-kasettien myötä. Vanhemmat muistelijat voivat kertoa laite- ja äänityskokemuk-
sista arkipäiväisemmin sanankääntein, vaikka kasettiformaatista innostuksen kipi-
nän saaneita löytyy toki jokunen myös aikuiskäyttäjien joukosta.

Kuten Terhi-Anne Wilska (2003, 441) on huomauttanut, nuorten kulutusta on
kautta aikojen luonnehtinut vanhempiin ikäluokkiin verrattuna vähäisempi materian
kerääminen. Nuoret kuluttajina yhdistetään toistuvasti hedonismiin, näkyvyyteen

ja avoimuuteen. Toisaalta erityisesti lasten kulutuksen määräävänä piirteenä on nähty sen kiinnittyneisyys sosiaalisiin suhteisiin – se on merkityksellistä suhteessa lapsia ympäröivään ihmissuhteiden verkostoon. Lasten kulutusta onkin ehdotettu käsiteltäväksi kanssakulutuksena tai yhteiskulutuksena sen sijaan, että huomion kohteena olisi totunnainen yksilökeskeinen, kulutuspäätöksiin kiteytyvä kuluttaminen (vrt. Ruckenstein 2009, 87). Suurin osa tässä käsiteltyjen tekstien muisteluista sijoittuukin aikaan, jolloin muistelijat olivat ”taloudellisesti hyödyttömiä” eli työelämän ulkopuolella, ja heillä oli omaa rahaa käytössään vähän tai ei lainkaan. Silti muistot ovat aikuisten kirjoittamia, joten niiden kielenkäyttöä ei voi suoraan tarkastella lasten rahapuheen tavoin näkemällä kuluttamisen kytköksissä ensisijaisesti sosiaalisiin suhteisiin ja ”irrotettuna taloudellisista yhteyksistä” (Ruckenstein 2009, 88). Kyselyvastaajat muistelevat lapsenomaista kuluttajuuttaan, siinä omak-suttuja positioita ja sen myöhempiä vaiheita, mutta ajallisen etäisyyden päästä: heidän oma kuluttajuutensa on vastauksen antamisaikana kehittynyt jo taloudellisia syy-seuraus-suhteita ymmärtäväksi.

KASSETTIMUISTOT 2010: TUHAT TARINAA

Kasettimuistot-keräys (Km 2010) tuotti tulokseksi lähes tuhat muistelua, joista suurin osa (958) sähköisinä tietoverkossa ja pieni määrä (17)² kirjeinä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vastaajaverkostolta. Kysymykset olivat samat molemmissa osallistumisvaihtoehdoissa. Keräyksen järjestivät mobiilin musiikin tutkimushanke *Musiquitous – jokapaikkainen liikkuva musiikki*³ ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisia siis ”muistelutettiin” c-kasettien käytöstä kysymyksillä, jotka jakautuivat neljään kokonaisuuteen. Nämä sisälsivät aluksi vastaajan henkilökohtaisen kasettien käytön yleisiä kysymyksiä (miten käyttö alkoi ja päättyi, kuinka suuri oma kasettikokoelma oli ollut, sekä millaisia kasettien ostamisen, äänittämisen ja kuuntelemisen käytäntöjä vastaaja muisti). Toisessa kokonaisuudessa vastaajilta kysyttiin, missä, miten ja mitä musiikkia he kuuntelivat tai kuuntelevat kaseteilta kotiensa ulkopuolella. Kolmas osuus keskittyi kasettien käytön sosiaaliseen puoleen: mitä kommunikaatiota – kuuntelemiseen, kuluttamiseen ja musisointiin liittyvää – kasettien myötä muistettiin tapahtuneen. Viimeinen osuus oli avoin kutsu muistella vapaasti kaikkea sitä, mitä tähän mennessä ei ollut tullut esiin vastauksissa. Aineisto on talletettu Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkistoon, ja se välittää varsin kattavan kuvan kasettien paikasta käyttäjiensä elämässä 1970–1990-luvuilla.

Lähiluen käsillä olevassa artikkelissa muistitietokyselyvastauksia temaattisesti ja analysoin niille tyypillisiä piirteitä, hahmottaen esiin kasettikäyttäjien kuluttajapositioita mahdollisiksi työkaluiksi sen tarkasteluun, kuinka aineettomat ja aineelliset puolet yhdistyvät kuluttamisessa. Temaattiset alueet ja niiden sisältä hahmottuvat positiot ovat syventyvän lähiluennan tulosta: alkuvaiheessa olen lukenut aineistoa saadakseni yleiskäsityksen siitä, mitkä ovat toistuvia aihealueita ja kertomisen tapoja. Analyysin edetessä olen seulonut esiin useimmin toistuvat ja tarkimmin

2 Kirjevastauksia tuli jokunen enemmänkin, mutta aineistoni joukosta on tässä karsittu pois ne vastaukset, jotka koostuivat vain listasta kasettinimikkeistä tai musiikkigenrejä.

3 Hankkeen rahoitti Suomen Akatemia jokapaikkaista teknologiaa tutkineen MOTIVE-ohjelman (2009–2012) kautta.

sekä jäsenyneimmin kuvatut teemat. Tällaisia teemoja olivat henkilökohtainen positiointi ja sosiaaliset suhteet, maantieteellisten, emotionaalisten ja materiaalisten seikkojen merkitykset kasettikulutuksessa sekä pohdinnat liittyen kulutuksen järkeen ja tuhlaamiseen. Näiden teemojen kohdalle olen pysähtynyt aineistoa yhä tarkemmin lukiessani ja rakentanut kokonaiskäsitystä siitä, miten massakulutuksen merkityksellisyys aineistossa rakentuu näiden teemojen kautta nähtynä.

Kuluttajuuden erilaisten ilmenemismuotojen tarkastelemiseksi näen tarkoituksenmukaisena rakentaa aineistosta katsaus, josta hahmottuvat kasettikäyttäjien kirjoittamat kulutuskäytännöt, kuluttajaidentifikaatiot ja verkostoituminen. Tästä ratkaisusta seuraa käytännössä, että yksittäiset kirjoittajat eivät tule lähelle lukijaa samalla tavoin kuin syventyvämässä luennassa. Päämääräksi asettamani suomalaisen kulutuskokemuksen erittely onnistuu kuitenkin kattavammin, ja tämän vuoksi artikkeli on teemoittain kirjoitettu yleiskatsaus. Muistelukerronnan rakentumisen tarkastelu yksittäisten vastausten syventyvän luennan valossa olisi ilman muuta yksi kiinnostava muistelukerronnan piirre, jonka jätän tuotavaksi esiin mahdollisessa myöhemmässä analyysissä.

POSITIOINTI MUISTELIJANA, KULUTTAJANA JA TEKNOLOGIAN KÄYTTÄJÄNÄ

Tässä osuudessa käsittelen sitä, millaisena kyselyvastaajat määrittelevät omaa suhdettaan kasettikulttuuriin. Viimeksi mainitulla termillä viitataan kasettikäyttöön liittyvään teknologiaan, sosiaaliseen toimintaan, äänelliseen ja musiikilliseen ympäristöön sekä käyttöä määritteleviin instituutioihin, kuten perhe-elämään, radioihin, kirjastoihin tai musiikkiteollisuuteen.

Suurin osa muistelijoina suhteuttaa kasettikäyttönsä vastauksissaan ajallisesti oman elämänsä virstanpylväisiin. Tämä tarkoittaa vähintäänkin sen mainitsemista, minkä ikäinen tai millä luokalla koulussa on ollut kasettisoittimen – tai käytön loppuvaiheessa cd-soittimen – hankkimisen aikaan, sekä lapsuudenkodista lähdön vaikutusten luonnehtimista suhteessa musiikinkulutukseen. Kyselyn tehtävänanto lienee osaltaan vaikuttanut tähän, vaikka ensimmäisen kysymyksen tarkka muotoilu olikin ”miten [ei minkä ikäisenä tai milloin] kasetinkäyttösi alkoi”. Laitteistohankinta mainitaan pääasiassa siksi, että se on tehnyt mahdolliseksi tallennemuodon vaihtamisen ja/tai uuden musiikkiformaatin kuluttamisen. Kasettien käyttämisen aloitusikä on 1960-luvulla syntyneistä alkaen ollut hyvin varhainen. Vastaajat kirjaavatkin lähes poikkeuksetta muistoihinsa ympäröivien henkilöiden, käytännössä perheensä, vaikutuksen: ”Kyse oli pikemminkin altistumisesta kuin aktiivisesta käyttämisestä” (Km 2010/932, mies, Helsinki, s. 1983) tai ”...olen syntynyt kasettikulttuuriin” (Km 2010/933, nainen, Oulu, s. 1975).

Usein vastauksissa mainitaan myös jokin juhla, jonka yhteydessä soitin on saatu lahjaksi. Perheissä on ollut tavanomaista hoitaa suuremmat nuorille tehtävät hankinnat juuri merkkipäivien tai vuosijuhlien yhteydessä, jolloin ne ovat perusteltavissa tarkemminkin lasketussa kotitalousbudjetissa ilman hemmottelun leimaa. Kulutustavaroiden yleistymisprosessissa lahjatrendit ovat varsin merkityksellisiä. Musiikinkuuntelun käytäntöjen muutosta tutkinut Paolo Magaudda toteaaakin, että

nuorten lahjumuodit vaikuttavat ratkaisevina osasina kulutuskäytäntöjen ”muutoskierrossa” (*circuit of practice*; Magaуда 2011, 23–24).

Vastaajat voivat myös suoraan nimetä itsensä käyttäjyyden tai siinä tapahtuneiden muutosten perusteella, kielellistäen siten eroa muihin kuluttajiin tai omaan entiseen tapaansa kuluttaa kirjoittamalla esimerkiksi ”siirryin tiedostojen käyttäjäksi” (Km 2010/925, mies, Oulu, s. 1980). Taloudellinen positiointi on myös usein käytetty keino asettaa muisteluviastaukselle lähtökohdat. Tämä tapahtuu aineistossa yleisimmin määrittelemällä rajoitteita, joiden mukaan kirjoittaja on joutunut elämään: ”Köyhänä nuorena tyttönä äänittelin musiikkia yhä uudelleen samoille kasetille” (Km 2010/943, nainen, Kolho, s. 1960).

Aineistossa on myös harvakseltaan vähittäiskaupan tai musiikintuottajapuolen vastauksia. Silloin tarkastelukulma on tietenkin erilainen, mutta valottaa kuluttamista toisesta suunnasta:

80-luvun lopulla se sisäänostajan epätietoisuus levykaupassa kuinka paljon mitäänkin levyä tullaan ostamaan missäkin formaatissa. Ostavatko ihmiset kasettina, levynä vai cd:nä. Aika pian oppi minkälainen musiikki on ns. automusiikkia jota ostetaan kasetteina kun taas muuta musiikkia levyinä ja cd:nä (Km 2010/34, nainen, Imatra, s. 1961).

Tuottaja- tai jakelupuolella työskennelleet muistelijat ja haastatellut⁴ muistavat kasettitekniologian vaiheita varsin elävästi. Kasetti näyttäytyy kulutusta demokratisoineena tekijänä sekä musiikinkäytön muotojen monipuolistajana. Toisin kuin ääniteteollisuudessa pelättiin, kasettikäyttäjät eivät suinkaan lakanneet hankkimasta niinsanottuja kaupallisia äänitteitä. Useimmat siirtyivät ainakin osittain vinyyli- tai cd-levyjen kuluttajiksi siinä vaiheessa, kun omia varoja alkoi olla runsaammin käytettävissä.

Kyselyn kohdan ”Vaikuttiko kasettisoittimien tai kasettien hinta musiikinkuunteeluun?” hiukan alle puolet eli 404 vastaajaa (n=975) kuittasi lyhyesti, vastaamalla joko ”ei” (337) tai ”kyllä” (35) tahi jättämällä vastaamatta (32). Loput vastaajat (553) tarkensivat joko ajallisesti (”aluksi kyllä, sittemmin...”) tai käytäntöihin liittyen (”nauhoittamalla sai musaa edullisemmin”). Ei-vastaajat eli noin joka kolmas kyselyosallistuja (337) kokivat siis (raha)taloudelliset reunaehdot täysin sivuseikkoina omassa kasettien käytössänsä. Tämä on sikäli mielenkiintoista, että kotiäänittämisen on arveltu olleen Suomessa muita Pohjoismaita selvästi yleisempää juuri maan verraten matalan elintason vuoksi (vrt. Teosto 1980). Pitemmälle pohtiessa nousee esiin ajatus siitä, onko tämänkaltaiseen kyselyyn vastaajien joukossa keskimääräistä runsaammin sellaisia henkilöitä, joille musiikinkuuntelu on tai on ollut tärkeä osa elämää ja rahan käyttäminen siihen on punnittu tämän vuoksi hiukan eri pohjalta kuin muu kulutus, esimerkiksi päivittäistavaroiden hinta-arviot. Jollei musiikkiin kuluva raha (ja aika?) olekaan ollut ei-vastauksen antaneille täysin merkityksetöntä tai erillään muun kulutuksen lainalaisuuksista, niin ainakaan

4 Musiquitous-tutkimushankkeen tiedonkeruuseen kuului myös haastattelujen tekeminen viihde-elektroniikkaa myyneiden ja alalle mainontaa tehneiden henkilöiden kanssa. Tässä artikkelissa ei kuitenkaan syvemmin paneuduta heidän muistoihinsa.

asettamamme kysymys ei herättänyt heissä intoa pohtia asiaa, vaikka he saattoivat vastata muuten hyvinkin perusteellisesti.

Yli puolella muistelihoista oli kuitenkin asiaan perusteluja tai tarkennuksia. Hintakysymyksessä vastaajista muodostui selkeitä ryhmiä, joiden muistoissa on yhteneväisyyksiä. Jotkut vastaajat (n=29) siirsivät tässä kohtaa oman taloudellisen toimijuutensa vanhemmilleen. He käyttivät yleensä perusteluna omaa nuoruuttaan. Esimerkkejä tällaisesta ovat lyhimmillään maininnat kuten ”pappa betalar”. Parilla sanalla mainittiin yleensä erilaiset lahjat ja ”ruinaaminen”, eli pitkään jatkunut vanhempien taivuttelu sellaisen viihde-elektroniikan hankkimiseen, joka täysin ylitti omat vaatimattomat hankintamahdollisuudet. Perheen taloudellisesta tilanteesta kirjoittavat jotkut myös syventävämmiin:

[Hinta vaikutti l]ähinnä silloin kun oli kotona-asuva lapsi ja riippuvainen vanhempien hyväntahtoisuudesta. Radionauhurit ja valmiiksiäänitetyt kasetit olivat kalliita, ylellisyystavaroita meidän näkökulmastamme. Ei niitä hankittu hetken mielijohteesta. Varsinkin itse ostettuja kasetteja mietittiin tarkoin. (Km 2010/924, mies, Helsinki, s. 1963.)

Yksinhuoltajaperheissä priorisointi vaikuttaa olleen erityisen tärkeää. Yhden vanhemman tulot eivät yltäneet ”kassujen shoppailuun”, kuten eräs 1990-luvun taantumien aikaan lapsuuttaan elänyt vastaaja ilmaisee (Km 2010/362, mies, Helsinki, s. 1985). Pari vuosikymmentä aiemmin talouden yhteisen kasettisoittimenkin hankkiminen oli ollut ”köyhälle työläisperheen yksinhuoltajaäidille” melkoinen ponnistus (Km 2010/455, mies, Mikkeli, s. 1961). Tämä aineiston ainut maininta yhteiskuntaluokasta heijastelee taloudellisten käytännön seikkojen vaikutusta musiikkikuuntelukäytäntöihin, joista aineistossa kerrotaan yleensä ilman yhteyttä sosiaaliseen luokkaan. Perheen köyhyys tai myöhemmässä vaiheessa oma ”köyhäily” sisältyy kyllä useaan vastaukseen, lähinnä selitettäessä säästeliäitä kuuntelu- ja äänityskäytäntöjä. Toisaalta vastauksista kuoriutuu auki myös 1970-luvun mittaan tapahtunut elintason nousu, viihde-elektroniikan suhteellinen halpeneminen ja näistä seurannut kasettitekniikan rynnistys suomalaiskoteihin. Vuonna 1970 vain joka kymmenennessä taloudessa oli kasettisoitin, mutta vuoteen 1983 tultaessa niitä oli keskimäärin jo useampi kuin yksi kotitaloutta kohden (Kilpiö et al 2015, 33).

Mitä tulee itse kasetteihin eli musiikin tallennusalustoihin, tyhjien ja äänitettyjen kasettien välinen hinta- ja sen myötä kulutusero välittyy Kasettimuistot-aineistosta selkeänä. Äänitettyjä kasetteja vastaajat nimittävät muun muassa termein ”alkuperäiset”, ”valmiit [valmiiksi nauhoitetut]” ”uudet”, ”ostokasetit” tai ”kasettijulkaisut”. Nämäkin tuotteet olivat laadultaan varsin vaihtelevia (ks. Saunio 1977, 33, 41–46). Laatuseikkoja ei kuitenkaan nosteta esiin vastauksissa, hinta sen sijaan jatkuvasti: ”Alkuperäisten musiikkikasettien hinta vaikutti sen verran että niitä tuli ostettua vain muutama. Tyhjiin kasetteihin sen sijaan oli varaa” (Km 2010/147, mies, Oulu, s. 1983). Äänitettyinä ostetuissa kaseteissa kuitenkin oli jonkinlaista erityisyyttä, joka ei ollut sidoksissa vain sisältöön: ”...jokin hieno ostettu kasetti nauhoitettiin toiselle jotta alkuperäinen säilyis eikä venuis niin paljon” (Km 2010/232, nainen, Turku, s. 1978). Tämä mielikuva vaikuttaa myös siihen, että itse äänitettyjen kasettien kannet pyrittiin usein saamaan naamioituksi mahdollisimman lähelle ”ostokasetin” ulkonäköä.

“PAIKKAKUNNALLA EI OLLUT LEVYKAUPPOJA”: KULUTTAMISEN MAANTIE-TEELLISET REUNAEDOT

Kasettimuistot-vastaajilta kysyttiin, mitä paikkakuntaa tai paikkakuntia muistelu koskee, ja kaikkiaan muistelijat mainitsivat 240 eri Suomen paikkaa.⁵ Paikkakuntamainintojen laskemisen ja järjestämisen jälkeen vastausten hajonta osoittautui varsin suureksi ja ”kärki” kapeaksi: vain 21:ltä paikkakunnalta tuli tutkijoille kymmenen tai enemmän vastausta. Näistä kolmea lukuun ottamatta kaikki löytyivät Suomen asukasluvultaan suurimman 21 paikkakunnan listalta 2017. Kärjessä olivat Helsinki, Tampere, Turku ja Oulu. Karkeasti arvioituna muistelijoita oli siis maan väestötiheysjakaumaa vastaava määrä.

Vastauksista hahmottuu luonnollisesti syvempi kuva paikallisuuden merkityksestä. Kaupunkilainen musiikinkuluttajaprofiili piirtyy esiin varsin erilaisena verrattuna pikkutaajamien tai maaseudun vastaajien reflektioon suhteessa paikkaan. Käytännössä tämä näkyy siinä, että suuremmissa kaupungeissa asuneet vastaajat eivät pohdi asuinpaikkaansa suhteessa kasettikäyttöön. Pienemmiltä paikkakunnilta ja erityisesti maaseudulta kotoisin olevat muistelijat korostavat musiikinkuluttamiseen tarjolla olleiden mahdollisuuksien niukkuutta, ”kaikesta kaukana olemista” ja ”kulttuurista deprivatiota”.

Kasetit olivat vuosien ajan käytännössä elämän keskipiste virikkeettömällä maaseudulla, kirjallisuuden ohessa. (Km 2010/910, nainen, Pornainen, s. 1972)

Muistot ensimmäisistä kasettinauhureista ja kaseteista ovat hyvin yksityiskohdaisia. Niillä oli valtavan suuri merkitys meille 12–18 v. nuorille. Ainakin maalla levysoittimet olivat harvinaisempia ja oltiin paljon radion tarjonnan varassa. Kun nauhoitusmahdollisuus tuli, päästiin ensimmäistä kertaa päättämään siitä, mitä haluttiin kuunnella itse valittuna aikana. (Km 2010/313, mies, Varkaus, s. 1960)

Vastaajien maininnat radiosta väylänä musiikkitarjontaan toistuvat hyvin usein juuri syrjäisten sijaintien kasettiharrastajien vastauksissa. Taajamissa asuneet vastaajat eivät kirjoita syrjässä olemisen hankaluuksista, mutta kylläkin tarjolla olleista kulutusmahdollisuuksista musiikkitalenteiden suhteen. Vuosikymmenten takaa monet kirjoittajat muistavat tarkasti, mitkä myymälät olivat parhaita – tai ainoita mahdollisia – ostospaikkoja musiikinnälkäiselle nuorelle. Helsinkiläinen mies esimerkiksi sijoittaa erehtymättä takuuvarman hankintapaikkansa: ”Elektronipeka, Töölönkadun ja Eino Leinon kadun kulmauksessa” (Km 2010/392, mies, Helsinki, s. 1967). Tällaiset täsmälliset paikkamuistot ovat aineiston kirjoituksille yhteisiä lähes taajaman koosta riippumatta.

Vastausten hahmottama maantieteellinen jännite virittyy alla olevan lainauksen päättävien ”koko maailman” ja oman asuinpaikan, ”tuppukylän”, väliin. Näiden avaruuksien välissä todettiin epätasapaino: yhtäältä oma sijainti koettiin eräänlaisena musiikillisena tyhjiönä ja toisaalta oltiin enemmän tai vähemmän epämääräisesti

5 Kyselyyn vastaaminen oli mahdollista myös ruotsiksi, ja Ruotsista tuli muutama osallistuminen. Nämä itsessään aivan yhtä kiinnostavat tekstit on tässä analyysissä jätetty pois käsiteltävien joukosta, koska käsittelen nimenomaisesti suomalaista kuluttajuutta.

tietoisia samanaikaisesta valtavasta runsaudesta ja tapahtumisen vyörystä populaarimusiikin saralla. Niukkuus on kirjoitettu vastauksiin olennaisena osana varhaisempaa ”teknologisen ekosysteemin”⁶ kokemusta, joka sittemmin on muuttunut valtavasti. Tämä kokemus ei ole enää ehkä täysin nykyisten (tai silloistenkaan) musiikinkuuntelijoiden tavoitettavissa.

Radiosta nauhoitimme tietenkin joka lauantai Sävelradion. Asuin pienessä kylässä pohjoispohjanmaalla ja siellä oli vain kaksi kauppa. Arina oli ainoa kauppa mistä sai omien suosikkien kasetteja esim. Queen jne. Niitä sitten ostettiin ja äiti oli kauhuissaan siitä millaista musiikkia kuunnellaan :) C-kasetit olivat minun aikani paras keksintö, se avasi elämäni tuppukylästä koko maailmaan :) (Km 2010/748, nainen, Rantsila, s. 1962.)

Tuppukylän ja maailman välinen kytkös oli valtaosin yksisuuntainen ja epäsuhtainen. Se kuitenkin muodostui äärimmäisen tärkeäksi monessa suhteessa – ja välittäjänä toimi valtakunnallisen radion (populaari)musiikkiohjelmisto. Vastaaajat kirjoittavat radiosuhteestaan etupäässä kotiäänittäjinä, aineettoman kulttuurihyödykkeen haltuun ottajina ja kuluttajina. Tekstit sisältävätkin runsain mitoin valtatematikkaa, iloa ”pääsemisestä päättämään” kuten edellä siteeratusta vastauksessa, tai musiikin metsästämisestä omaksi, tarkoituksena irtautua ainakin väliaikaisesti muiden määräysvallasta: ”Riemulla ei ollut rajaa, jos onnistuin nappaamaan radiosta kauan metsästämänsä suosikkibiisin” (Km 2010/746, nainen, Karvia, s. 1972). Useat vastaajat myös painottavat sitä, kuinka käsittämättömiä saatavuusongelmat ovat nuoremmille musiikinkuuntelijoille. Kasetille äänittäminen niin radiosta kuin tallenteiltakin vaati muistelijoiden näkemysten mukaan huomattavasti suurempaa paneutumista kuin digitaalisiin ja tietoverkon kautta jaeltaviin musiikkitalenteisiin tottuneet saattavat ymmärtää.

[K]opioinnissa ja biisivalinnassa arvosti työpanosta jonka kaveri oli punnertanut kasetin tehdessään, työmäärä oli helppo ymmärtää, päinvastoin kun digiaikana. Kokoelmakasetin teko esim. kuudelta eri Lp-levyltä saattoi kestää koko illan. (Km 2010/739, mies, Tampere, s. 1959.)

Radion ohella tyhjiön täyttäjiä olivat kirjastojen musiikkiosastojen lainattavat tallenteet sekä oma sosiaalinen verkosto. Harvemmin mainittuja ovat valmiiksi äänitettyinä ostetut kasetit eli se äänitteiden kulutuksen muoto, johon äänitetuottajat kiinnittivät käytännössä kaiken huomionsa. Tyhjien kasettien miljoonamyyntiä ei äänitetuottajien puolella tilastoitu eikä käytännössä juuri noteerattu paitsi taistelussa piratismia ja kotiäänittämistä vastaan.

On myös kiinnostavaa tarkastella sitä aspektia, jota Minna Autio nuorten kulutustarinoita tarkastellessaan nimittää ”moniäänisyydeksi” (Autio 2006, 38–41). Tällä hän viittaa niihin subjektiviteetin vaihteluihin, jotka kulutuselämäkertoihin kirjoitetuissa positioitumisissa sijoittuvat itsekontrollin ja hedonismin väliselle akselille.

6 Teknologisella ekosysteemillä viitataan siihen dynamiikkaan, joka säätelee innovaatioiden (teknologisten ja käytäntöjen) läpi lyömistä ihmisten arkeen. Huomiota kiinnitetään esimerkiksi siihen, mitkä laitteet ja/tai käytännöt kilpailevat keskenään käyttäjien ajasta tai muista resursseista, mitkä taas voivat asettua symbioosiin ja tukea käyttäjyyttä rinnakkain. Käsitettä on käytetty analysoitaessa teknologian käyttötapojen ja -mahdollisuuksien toteutumista, erityisesti opetusteknologian tutkimisessa (ks. esim. Zhao & Frank 2003).

Tarinan kuluttajaminä voi siis olla positiota vaihtamaton, yksinäinen – harkitseva, tuhaavainen, säästeliäs tai muu samana pysyvä kuluttajatyyppejä – tai moniääninen, jolloin kuluttajaminä kasvaa ja muuntuu tarinan sisällä tai sisältää yhtäaikaisesti erilaisia tyyppejä.

Kasettimuistot-kirjoituksissa on runsaasti tällaisia musiikinkuluttajaidentiteettien vaihdoksia ja liukumisia. Ne voivat liittyä laatu- ja tietoisuuden lisääntymiseen materiaalisissa kysymyksissä, kuten magneettinauhan laadun merkitykseen. Vähintään yhtä runsaasti vastaajat kuitenkin kirjoittavat siirtymistä ja uudelleenmäärittelyistä suhteissaan äänisisältöihin. Tällaisia vaihdoksia on yhden vastauksen sisällä monesti useampia. Seuraavassa siteeratun vastauksen kirjoittaja käy tiiviisti läpi molempia tyyppejä: teknologiset siirtymät vinyyleistä kasetteihin ja kaseteista digitaalenteisiin (laitteiston rikkouduttua) sekä musiikilliset laajentamiset oopperasta rokkiin ja edelleen itämaisen tanssin harjoitusmusiikkiin.

Sain 14-vuotiaana vanhemmiltani syntymäpäivälahjaksi mankan, soittimen, jossa oli radio ja kasettipesä. [...] Olin juuri kokenut rokkiherätyksen – kotona meillä soi yleensä ooppera isäpuoleni musiikkiharrastuksen vuoksi, ja siihen mennessä olin ollut oopperafani itsekin ja soitellut kotona vinyylejä satunnaisesti. [...] Kasetit olivat käytössä vielä aivan viime vuosina. Musiikkivalikoima on laajentunut itämaiseen musiikkiin, koska aloin harrastaa tanssia ja harjoitusmusiikki soi kaseteilta. Nykyään nekin ovat cd:llä tai tiedostoina. Oikeastaan kasettien käyttö loppui soittimien hajoamiseen. (Km 2010/276, nainen, Helsinki, s. 1971)

Kasettikäyttäjän välineistö muodostuu kirjoituksissa useimmiten vanhempien tarjoamasta laitteistosta ja omien viikko- tai kesätyörahojen turvin hankituista tallenteista. Viimeksi mainitut olivat joskus valmiiksi äänitetyjä mutta huomattavasti useammin tyhjinä hankittuja kasetteja. Laitteet olivat hyvin usein perheen yhteisiä, ainakin kasettikäytön alkuaikana. Tähän kuvioon juontavat juurensa myös monissa vastauksissa kuvailut kamppailut fyysisestä ja äänellisestä tilasta kodeissa. Mikäli äänentoistolaitteet olivat koko perheen jaetussa käytössä, ne sijaitsivat lähes poikkeuksetta yhteisissä tiloissa, useimmiten kodin olohuoneessa.

JAKAEN, LAHJOITTAEN, SUOSITELLEN! SOSIAALISET SUHTEET KASSETTIKULUTTAJUudessa

”Korvalappustereoiden” aikakauden alkuvaiheessa käytettiin huolestuneita puheenvuoroja omiin maailmoihinsa oppoavista, kommunikaatiokyvyttömistä mobiilikuuntelijoista. Nämä tekstit olivat uudistettuja muotoja varhaisemmista peloista, joissa esimerkiksi kaunokirjallisuuden nähtiin viekoittavan eristäytymiseen ja vaaralliseen ”lukuvimmaan”, syntiin tai vähintäänkin tarpeettomaan ajanhukkaan (vrt. Mäkinen 1997, 17–18; Mikkola 2009, 187–190). Varoitteluista huolimatta yhteisyyden kokemukset eivät tälläkään kertaa kadonneet nuorten elämästä. Kuunteleminen sosiaalisissa tilanteissa saattoi entiseen verrattuna muodostua hiukan vähemmän hartaaksi ja keskittyneeksi; syventyvä musiikinkuuntelu tapahtui useammin yksin kuin seurassa. Sosiaalisesta kuuntelusta muovautui musiikkitarjonnan runsastuessa ajanviete- ja ”diggailu”-muoto, joka palveli esimerkiksi musiikillisen maailmankuvan aineiden rakentamista yhdessä. Kasetteja ”kierrätettiin kavereiden kesken ja

välillä kuunneltiin joitakin levyjä yhdessä, pidettiin levyraateja ym” (Km 2010/ 685 nainen, Jyväskylä, s. 1976).

Nuoret loivat myös enemmän tai vähemmän tiiviitä äänitysrinkejä, jotka toimivat useita päämääriä varten. Taloudelliset hyödyt mainitaan lähes kaikissa tähän liittyvissä kirjoituksissa. ”[K]aikkia kiinnostavia levyjä ei tarvinnut itse ostaa, vaan kaveripiirissä lainattiin ja nauhoiteltiin ahkerasti ristiin omia suosikkeja sekä yhdessä sovittuja ostoksia (osta sinä se levy, niin minä ostan tämän) (Km 2010/108, mies, Tampere, s. 1956). Vertaisryhmissä tunnustettiin kulttuurinen pääoma, mikä mainitaan usein kasettien ja äänitystoiminnan yhteydessä. Osaaminen ja tieto sekä taju näiden käyttämisestä yhteiseksi hyödyksi olivat käypää sosiaalista valuuttaa.

C-kasettikokoelmani oli ystäväpiirissäni varsin tunnettu ja arvostettu tarkan arkistointini takia: tein manuaalisen kortiston kappaleiden ja esittäjien perusteella, itseäänitetyt kasetit ovat tarkasti numeroitu. Järjestämässäni juhlissa vieraat tiesivät, että mitä biisiä tahansa voi toivoa soitettavaksi. (Km 2010/544, mies, Tampere, s. 1964)

Jyväskyläläinen kirjoittaja muistelee kyselyvastauksessaan laajemmin rinkitoimintaa, jonka 4–6 kaverusta käynnisti varhaisteineinä (Km 2010/760, mies, Jyväskylä, s. 1963). Yhteisön luominen sai alkunsa erään ringin jäsenen isoveljen laajasta levykokoelmasta. Sittenkin muokkautuivat ringin toimintaperiaatteet, jotka perustuivat luottamukseen ja kirjoittamattomiin sääntöihin. Verkoston koko kasvoi ja liittännäisyyden tavat kirjavoituivat. Pysyvät jäsenet olivat mukana varsinaisessa rinkitoiminnassa. Levyhankintoja koordinoitiin vuoroittaisella osto- tai lainausvelvollisuudella. Kertajäsenet tulivat ringin ulkopuolelta, antoivat äänityskierrokselle jonkin halutun levyn ja saivat vastineeksi ”kertakorvauksena” jotain äänitettävää. Jäsen sai parin viikon ”nautinta-ajan” hankkimaansa uutuuslevyyn. Tämän ajan kuluttua levy tuli luovuttaa äänityskierrokselle ringiin, jossa sitä kohdeltiin asiaankuuluvan kunnioittavasti.

Tieto oli rinkitoiminnassa valtaa tai vähintäänkin taloudellinen etu: vastaaja mainitsee verkostoituneisuuden, levydivarien tuntemuksen ja ulkomaanmatkojen hankinnat tapoina säästää rahaa ja saada uskottavuutta. Tämänkin ringin käytännöt sisälsivät siis monenkirjavaa kuluttamista ja jakamistaloutta, mikä tuskin oli 1970-luvulla nuorison kuluttajuudessa ainutlaatuinen piirre. Musiikin kaltaisen aineettoman hyödykkeen nousu keskeiseksi vaihdon ja sosiaalisen kanssakäymisen välineeksi alkoi ulottaa kulutuksen mahdollisuuksia myös jakamistalouden piiriin ja rahatalouden määrittelemien rajojen ulkopuolelle. Musiikinkulutuksen aineellinen puoli – teknologia ja tallennusalaustat – sijoittuivat kuitenkin edelleen vahvasti rahatalouden alueelle ja perhebudjettiin. Tätä heijastaa muisteluissa se, että kodinteknologiahankintojen yhteydessä mainitut henkilöt ovat lähes yksinomaan perheen tai suvun jäseniä.

Lahjoittaminen – ja erityisesti itse tehtyjen kokoelmakasettien lahjoittaminen – on kasettikäyttäjäjyydessä aivan oma lukunsa, johon tässä yhteydessä ei ole

Kevään Philips-myyntihitti
LUCKY-HIT
N2208

Philips-kasettinauhuri
nuorten makuun

Lucky Hit'issä ovat kaikki ne ominaisuudet, jotka tekevät kasettinauhurista todellisen hitin – olkahihna – moderni muotoilu – verkko- ja paristokäyttöisyys – sis.rak. mikrofoni – automaattinen äänitason säätö – monipuoliset liitäntämahdollisuudet – edullinen hinta...

...sen hinta'...
259
kassettinauhuri

erikoiskampanja tukee Lu

PHILIPS

Kuva 2: Nuoriso tunnistettiin vähittäiskampan markkinoinnissa selkeästi omaksi kuluttajaryhmäkseen. Tämä ei kuitenkaan automaattisesti merkinnyt kohderyhmään tepsivien lähestymistapojen hallitsemista. Viihde-elektronikkakauppiaiden ammattilehti hahmotteli vuonna 1976 lukijoilleen laiteominaisuuksia "nuorten makuun". Kuva: *Radio-kauppias* 2/1976. Lähde: *Elektroniiikan Tukku* kauppiaat (ETK) ry:n arkisto.

mahdollisuutta paneutua syvällisesti.⁷ Mainintoja lahjoittamisesta ja sen erilaisista käytännöistä, tarkoituksista ja päämääristä on muisteluissa runsaasti. Äänellinen sisältö – lähes aina musiikkisisältö –

sijoittuu näissä muisteluissa tasavahvaan rooliin lahjan muiden osatekijöiden kanssa. Sisältö ei kuitenkaan ole yhtäpitävästi sama kuin "viesti", vaan joskus ikään kuin kanava kanavan (fyysisen tallenteen, c-kasetin) sisässä. Kasettilahjan antajan ja saajan välistä suhdetta saatettiin hoitaa, syventää ja ohjailta kasetin musiikkisisällölle annettujen merkitysten avulla. Merkitykset saattoivat sijaita esimerkiksi musiikkisisällön sanoituksissa, mutta ne saattoivat myös olla spesifejä musiikin ulkopuolelta koodattuja merkityksiä: "tämä soi sinä iltana kun..."

JÄRKIHANKINNAT VS. TUHLAAMINEN JA HUKKAAMINEN

Kun rahaa oli vähän, sen käyttökohteet harkittiin tarkasti. Vastajat saattavat kirjoittaa sijoittamisesta tai "järkevimmästä äänitefomaatista" (Km 2010/104, mies, Janakkala/Tampere, s. 1984). "30 mk:n sijoitus kolmeen 60 minuutin kasettiin oli loistava, sillä niiden käyttömahdollisuudet olivat rajattomat, kun vain oli radio, josta äänittää" (Km 2010/363, mies, Siilinjärvi, s. 1976).

⁷ Musiikkimaun ja lahjoittamisen välisistä kytkennöistä kiinnostunut lukija löytää siihen liittyvää analyysia saksalaista kasettikulttuuria tutkineiden Armin Peiselerin, Jörn Radzuweitin ja Alexander Tsitsigiasin viestintätutkimukseen pohjaavasta artikkelista (Peiseler et al. 2003).

Kasettien käytön jatkaminen kirjoittamishetkeen saakka saa muisteluissa myös taloudellisia järkiperusteluja. Tallenteiden ja infrastruktuurin uusiminen vie runsaasti aikaa, vaivaa ja myös rahaa. Formaattien kehittyessä aktiivisina pysyneet musiikinkuuntelijat ovat joutuneet käymään läpi prosessin useaan kertaan. Jotkut ovat asettuneet vastustamaan tätä: kun pysyy saman teknologian käyttäjänä, ”nekin rahat, jotka muuten uppoaisivat uusimpaan teknologiaan, voi sijoittaa tärkeimpään eli lisämusiikkiin” (Km 2010/150, mies, Kuopio/Oulu/Kemi/Helsinki, s. 1963).

Kasettimuistot-kirjoittajien toistuvimmin käyttämä vertailukohde musiikkihankinnoissa on aikalaisformaatti vinylilevy. Vinylit myös kunnostaan riippuen säilyttävät jälleenmyyntiarvonsa parhaiten. Tämä osaltaan vahvistaa käsitystä siitä, että kaseteista puhuttaessa tarkoitetaan yleensä nimenomaan tyhjiä, kotiäänittämiin hankittavia kasetteja. Valmiiksi äänitettyjen kasettien hintaero vinyyleihin oli nimittäin varsin pieni, eikä niiden ostamisella siksi juuri säästänyt rahallisesti – toki oma äänittämisen vaivannäkö jäi niiden hankintojen kohdalla pois.

Muistelukirjoittamisen perspektiivi aiheuttaa sen, että kirjoittajat ulottavat pohdintansa sijoituksen arvon säilymisestä myös nykyaikaan. Kasettien alhainen arvostus esineinä ja niiden vinylilevyjä kehnompia säilyvyys eivät vähennä niiden tunnearvoa: ne mielletään yleensä henkilökohtaisen elämänhistorian muistoesineiksi ja sellaisina korvaamattomiksi. Mutta viileämpääkin suhtautumista on kirjoitettu muisteluksiin. Formaatti kuvataan tällöin virhevalintana juuri matalan arvonsa tähden.

Meillä ei ollut levysoitinta kotona, joten jouduin ostamaan kasetteja. Se on tietysti ikävää näin myöhemmin ajateltuna, koska eihän niitä kasetteja enää voi kuunnella, mutta vinylit olisivat edelleen kuunneltavissa ja arvokkaita. Tämä musiikkiformaatin valinta ei siis ollut omani, vaan johtui kotini oloista. (Km 2010/815, nainen, Saarijärvi, s. 1960.)

Taloudelliset näkökohdat saattoivat vaikuttaa aivan kouriin- tai oikeastaan *korvaantuntuvasti* siihen, mitä kotiäänityksen tulokseksi piti saada.

Yksi kaveri hermostui, kun en ollut painanut pause nappia aina kappaleiden välissä äänittäessäni kokonaista levypuolta. Hän olisi halunnut, että kun kappale loppuu niin seuraava alkaa heti. Muuten meni nauhaa hukkaan hiljaisuuteen. (Km 2010/258, nainen, Luvia, s. 1964.)

Ei-toivotun äänen ja äänettömyyden rajanveto on erittäin kiinnostava tutkimuskohde monessakin mielessä. Kotiäänittäminen merkitsi kuuntelijoiden/kuluttajien toimijuuden aktivoitumista kaiken kaikkiaan, ja mahdollisiksi tulleet henkilökohtaiset arvovalinnat perusteluineen näkyvät selkeästi Kasettimuistot-aineiston vastauksissa. Yleisimmin vastaajat kirjoittivat ääninauhan haaskaantumisesta radiojuontajien puheisiin. Tämän pääsääntöisesti lienevät tienneet myös radiojuontajat, jotka saivat kuuntelijoilta palautetta puheen ja musiikin suhteen hoitamisesta kotiäänittäjien toivomalla tavalla – sekä kappaleiden ilmoittamisesta selkeästi ennen niiden alkamista että erityisesti ”laulujen päälle puhumisesta”. Radion ohjelmavirran tiivis tarkkailu oli näin ollen kotiäänittäjien jossain määrin jakama kokemus, josta tyypillinen esimerkkikuvaus alla.

Radiosta kasetille nauhoittaessani olin tarkka siitä, että sain mahdollisimman paljon biisistä nauhoitettua, mutta ilman juontajan höpinöitä. Toivoinkin aina, että kaikki juontajat tajuaisivat olla hiljaa siihen saakka, kunnes kappaleet oikeasti ovat loppuneet. Yleensä lopetin nauhoittamisen heti, kun juontaja alkoi puhua. Se olikin tarkkaa puuhaa kuunnella kasettia, ja päättää milloin painaa stop-nappulaa kappaleen lopun merkiksi. (Km 2010/417, nainen, Ruokolahti, s. 1970.)

Vaikka tämän kaltaisia yhteisiä muistojen tiivistymiä on Kasettimuistot-aineistossa muitakin, ei nähdäkseeni kuitenkaan voida puhua suoranaisesta kotiäänittäjäyhteisöstä. Kokemukset olivat jaettuina mutta silti yksityisiä, usein yhtäaikaisia mutta erillään vastaanotinten äärellä. Selvää on, että radiojuontajien puheet kappaleiden introjen (johdantojen) ja outrojen (lopetusjaksojen) päällä ärsyttivät suunnattomasti, ja niiden eliminointiin tai editointiin kehiteltiin erilaisia taktiikoita.

Valmiiksiäänitetyt kasetit saatiin myös nähdä luksustavarana. Kaikki kasettitekniikkaan liittyvät tuotteet eivät olleetkaan musiikkimarkkinoiden edullisinta tarjontaa. Jo 1970-luvun alussa kannettava levy- tai stereolevysoitin saattoi olla selvästi halvempi kuin hintahaitarin yläpään radio-kasettinauhurit. Uudet musiikkijulkaisutkin saattoivat tapauskohtaisesti olla LP-levyinä kasetteja edullisempia (Kilpiö et al. 2015, 123–124).

Vanhempani eivät koskaan ostaneet ainuttakaan valmiiksi nauhoitettua kasettia, koska se oli heidän mielestään älyttömyyden rahan haaskausta. (Km 2010/600, nainen, Lapua, s. 1967)

Alkuperäiskasetteja ei ollut hirveästi varaa ostaa (tai varaa olisi ollut, mutta niitä pidettiin perheessä vähän ylimääräisenä). Tyhjiä kasetteja sain vapaammin, ne olivat sen verran halpoja. (Km 2010/377, nainen, Kainuu, s. 1982)

Suomalaisperheissä periytyvät käsitykset haaskaamisesta ja pidättäytymisestä liittyvät harkitsevan ja maltillisen kuluttamisen diskurssiin, jonka aikuiset pyrkivät vakiinnuttamaan sosiaalisesti jaetuksi todellisuudeksi (vrt. Ruckenstein 2009, 92). Jälkimmäisen vastaajan valitsema määre ”ylimääräisyys” herättää tutkijassa joukon kiinnostavia miellejohdotuksia, jotka voivat johtaa ainakin kolmeen eri suuntaan. Termi kertoo todennäköisesti ainakin siitä ajattelusta, että valmiit kasetit ovat ylimääräistä kulutusta – hankintoja, joihin voi käyttää ylimääräistä rahaa silloin, kun sellaista taloudessa on. Ensimmäisen vastaajan vanhemmat hylkäsivät ajatuksenkin ”älyttömänä”. Mutta kyse voi olla myös ainakin osittain siitä, että kotiäänittäminen miellettiin kotitaloustyön jatkeena: jos homman hoitaa itse, ei joudu maksamaan ylimääräistä muiden tekemästä työstä ja saa tulokseksi itse koostamansa musiikillisen kokonaisuuden. Kolmanneksi ylimääräisyys voi viitata siihen, että kaupan kasettihyllyllä tarjolla olleet albumit tai kokoelmat sisälsivät hyvin usein myös käyttäjän kannalta ylimääräistä materiaalia – kappaleita, jotka hän kuunnellessaan kelsi rutiininomaisesti yli todettuaan ensimmäisellä kuuntelukerralla ne tylsiksi tai muuten epätoivotuiksi. Kotiäänityksessä karsinta olikin armoitonta, ja kunkin käyttäjän musiikilliset arvostukset pääsivät vapaasti esille. Esimerkiksi suhtautuminen kitarasooloihin paljastaa sen, miten vastakkaisia käsitykset ”ylimääräisyydestä” musiikissa saattoivat olla.

LP:ltä äänitettiin vain parhaat palat kasetille, harvoin koko pitkäsoittoa. Jopa kappaleesta saatettiin osa feidata pois, kuten Eric Claptonin Laylan pitkä soolo. (Km 2010/37, nainen, Imatra, s. 1976.)

Koostin itse kasetteja joissa oli esim. parhaimmat kitarasoolot, ja kuuntelin niitä enemmän kuin kokonaisia kappaleita (Km 2010/317, mies, Hyvinkää, s. 1976).

MATERIAALISET JA EMOTIONALISET KULUTUSKYTKÖKSET

Ääniteteollisuuden huippukauden jälkeistä (ja ääniteteollisuutta edeltänyttä) musiikin kuluttamista on tavattu pitää immateriaalisena, ja suurimmat musiikkialan oikeustaistelut onkin käyty immateriaalioikeuksien tiimoilta. Tämän näkemyksen mukaan musiikkikäyttäjät piittaavat eniten ”itse musiikista” eli aivan muusta kuin laitteista ja tallenteista esineinä. Materiaalisuuden vaikutus kuluttajakokemukseen on kuitenkin alkanut saada yhä enemmän tunnustusta tutkimuksen piirissä (ks. esim. Magaуда 2011 ja 2012; Bødker 2004).

Myös aineettomaan hyödykkeeseen – siis tallennettuun musiikkiin – liittyviä kulutusnäkökohtia nousee esiin kyselyaineistossa. Joskus nämä paljastavat muistetun musiikkikulutuksen tietynlaista ”lapsenomaisuutta” paremmin kuin materiaaliseen kulutukseen harjaantuneen muistelijan kielenkäyttö muualla vastauksessa. Viitataan tämäntyyppiin lausumiin:

Kasetit oli lapsena ja teininä kierrätystavaraa. Kun biiseihin kyllästyi, äänitettiin uutta päälle kunnes kasetti oli loppuun käytetty (vouaava tai nauha sylttäännyt). (Km 2010/951, nainen, Oulu, s. 1967.)

Samalle kasetille tuli äänitettyä useampaan kertaan, kun alkoi vanhemmat nauhoitteet kyllästyttämään (Km 2010/169, mies, Oulu, s. 1964).

Edellisen kaltaiset, aineistossa hyvin usein toistuvat kyllästymismaininnat viittaavat hienoisesti siihen lasten ja aikuisten kulutuskäsitysten ristiriitaan, jossa ”jatkuva tavaroiden halu on heille [lapsille] pikemminkin käytännöllinen kuin moraalinen ongelma” (Ruckenstein 2009, 95). Musiikin kaltaisen aineettoman hyödykkeen kulutuksessa on – ainakin vielä kasettikulutuksen valtavirta-aikoina – vallinnut samansukuinen ristiriita arvostavan, harrastuneen kuuntelemisen ja käyttötavaraksi mielletävän musiikin välillä. Kuuntelemisen arvoinen musiikki on usein arvotettu samalla myös sellaiseksi, johon on katsottu voitavan perustellusti palata kerta toisensa jälkeen. Musiikkiteoksen kyky puhutella kuulijaansa on ollut esimerkiksi vaikutusvaltaisen musiikintutkijan Carl Dahlhausin (1983, 33) ajattelussa sen olennainen, ajaton ja arvokas ominaisuus. Musiikilla on siis nähty oma itseisarvo, jonka (ainakin periaatteessa) tulisi ylittää myös henkilöhistoriaan liittyvät nostalgiasyyt. Kuunteleminen on ollut oikeanlaista syventyvänä ja paneutuvana, ellei peräti opiskelevassa tarkoituksessa harjoitettuna. Kyllästymisestä nouseva nopea kappalevalikoiman tuoreuttaminen ja kierrättäminen sanoutuvat irti tällaisesta näkökulmasta musiikkiin.

Kasetteihin esineinä ei vaikuta liittyvän juuri minkäänasteista materiaalista arvostusta aineiston muisteluissa. Tavarana ne ovat säiliöitä, sisällön välittämisen ja

vaihdon välikappaleita. Tämä ei tarkoita, ettei niitä aistittaisi myös materiaalisesti: aineistossa on kuulomuistojen ohella suuri määrä haju-, maku-, tunto- ja näköaistiin liittyviä mainintoja (vrt. Kilpiö 2011). Toisaalta teknologian peittäminen, kuluminen tai muunlaiset vikatilanteet ovat kulutuskäytännöissä niitä hetkiä, jolloin kulutuksen materiaalisuus väistämättä ja pyytämättä nousee etualalle. Myös kasettimuistoaineistossa vialliset tuotteet ja niiden äärellä otetut (kuluttaja)positiot muodostavat tärkeän elementin. Muistelijat saattoivat todeta kehittyneensä taidollisesti teknologian parissa, ymmärtämään ja korjaamaan sen eri osia: "Opin myös sujuvasti avaamaan ja korjaamaan kasetit, jotka joku muu oli jo hylännyt rikkoutuneina. Näitä kuljettelin kotiin mm. tienpenkoilta" (Km 2010/71, mies, Leppävirta, s. 1963). Toisaalta taas turhautuneisuus laitteiden sisään kiertyvien tai katkeilevien nauhojen ja epävarmasti toimivien laitteistojen äärellä oli erittäin yleinen muistelun aihe.

Kuluttajuuden pukeminen sanoiksi tarkoittaa useissa kyselyvastauksissa myös henkilökohtaisen suhteen määrittelemistä teknologiaan. Jotkut vastaajat käsittelevät esinesuhdetta yksityiskohtaisesti ja käyttävät tunteisiin liittyviä ilmaisuja.

Itsekin yllätyin, miten vahvoja tunteita kasettien käytön muistelu herätti. Esim. CD-levyt eivät herätä oikein mitään tuntemuksia. Ne ovat ehkä liian helppoja? Kasettien kanssa oli aina olemassa tietty yllätysmomentti. Ne olivat "elävää, inhimillistä" tavaraa, jonka saattoi myös helposti menettää. Rakkaudella ja vaivalla tallennetut aarteet saattoivat olla iäksi mennyttä yhden viallisen kasettipesän myötä... Jotain tiettyä musiikkia ei ollut ollenkaan helppo hankkia, ellei nyt sitten sattunut olemaan rajattomasti rahaa käytössä tai edes asunut kaupungissa. Maalaistytölle omat tallenteet radiosta antoivat mahdollisuuden kuunnella musiikkia ylipäätään ja erityisesti mieleistä musiikkia. Mistä muualta sitä olisi saanut? Huoltoasemien kasettitelineiden valikoima ei tosiaankaan ollut suunnattu teini-ikäiselle... Aina-kin minulle omat nauhoitteet olivat elämää suurempaa, suuria tunteita herättävää aineistoa. Taatusti vieläkin muistaisin ne fillikset, mitä joitain pätkiä radiosta nauhoittaessa on ollut. Vähän sama homma, kuin mopobensan tuoksu keväällä – maalaistytöllä vieläkin heti kevättä rinnassa :) (Km 2010/643, nainen, Kihniö, s. 1971.)

Tämän vastauksen useista kiinnostavista elementeistä ehkä silmiinpistävin on nykyisen ja edeltävän kuunteluteknologian vertailu eräänlaisen elollisuuden ja "helppouden" välisellä eronteolla. Perustelu on tuttu muustakin kuunteluteknologioiden käyttökokemusten tutkimuksesta. Esimerkiksi vinyylilevyjen kuuntelijat arvostavat harrastamiensa tallenteiden inhimillisyyttä, jopa "kuolevaisuutta" verrattuna digitaalitekнологiaan, jonka he kokevat etäisenä ja perusluonteeltaan erilaisena: steriilinä ja ei-elollisena (Yochim & Biddinger 2008).

Kasettien luonne massatavarana asettuu tämän vastauksen valossa uuteen näkökulmaan, kun "rakkaudella ja vaivalla" itse äänitetyt tallenteet tulevat määriteltyiksi "aarteina". Viallinen kasettipesä, joka aarteiden saattoi tuhota, on luultavasti ostohinnaltaan ollut vähintään kymmenkertainen tyhjään kasettiin verrattuna. Arvon määritteleekin oma toiminta ja tunne, ei hankintaan kulutettu raha. Oman persoonansa yllä siteerattu vastaaja määrittelee "maalaistytöksi", ja taloudellisten realiteettien ohella myös maaseudulla sijainnut asuinpaikka rajoittaa musiikin saatavuutta. Kotiäänittäminen on tarpeen, sillä valmiita kasetteja tarjoavat omalla paikkakunnalla vain tahot, joiden tarjonta ei vastaa kirjoittajan tarpeita.

Hyvin monet vastaajat korostavat kyselyssä käyttäjän omaa toimintaa, vaivanäköä, ajankäyttöä ja tietynlaista ”työtä”. Se nivotaan lähes poikkeuksetta emotionaaliseen sitoutumiseen. Tämä käsityöläiseetos ilmenee esimerkiksi siinä, että pienistäkin kasettitekniikan edistysaskelista käyttöliittymän suhteen yhtäältä iloitaan, mutta toisaalta ne aiheuttavat myös haikeutta. ”Kasettien äänittämisessä oli aina se tietty fiilis ja odottaminen mitä tuplanopeudella pyörivät dekit yrittivät latistaa” (Km 2010/167, mies, Rovaniemi, s. 1978). Kaksipesäiset ja tuplakopiointinopeudella varustetut dekit nostivat automatisoinnin astetta, jolloin kasettilta toiselle äänittämistä ei tarvinnut puurtaa reaaliajassa prosessin etenemistä tarkkaillen. Tuotekehittäminen merkitsi siis helpotuksia aktiivisen kasettikäyttäjän käytäntöihin, mutta helpotusten myötä uumoiltiin emotionaalisen sitoutumisen intensiivisyyden hapertuvan. Tämä juonne kasettikulttuurissa on kytköksissä kuluttamiseen ja sitä voi edelleen avata tarkastelemalla toiminnan käytäntöjä. Harrastustoimintaa helposti muokattavien c-kasettien tallennussisällön ja ulkonäön parissa voi useissa tapauksissa nimittää *kustomoinniksi* (vrt. Campbell 2005, 30–31). Jotkut käyttäjät tyytyivät vielä kustomointia kevyempään muokkaamiseen, jolla tallenteista tehtiin ”omia”. Tällaisia olivat personifiointi eli hienoinen ulkonäön muutos itselle ominaisin keinoin (esimerkiksi tarroilla), merkkäminen eli esimerkiksi omien kasettien juoksevanumerointi hankkimis- tai äänittämisjärjestyksessä, sekä muiden keinojen käyttö äänitteiden yhdistämisessä omaan kokoelmaan. Toisaalta taas kyselyvastauksissa on paljon tarinoita kustomointia huomattavasti hienostuneemmista ja vaivalloisemmista työskentelytavoista, jotka voidaan nähdä niin kutsuttuna luovana kuluttamisena (*craft consumption*; Campbell 2005).

Craft consumption -käsitteellä viitataan kuluttamiseen, jossa oma luova työ on keskeisessä osassa. Työn lopputuloksen kaikki osat voivat olla ostamalla hankittuja, mutta näkemyksellinen suunnittelu sekä osien yhdistäminen ja työstäminen on prosessin varsinainen ja keskeinen osuus, joka luo kuluttajalle lisäarvon. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että rahatalouden piiriin kuuluvat vaiheet kulutusprosessissa sijoittuvat prosessin alkuvaiheeseen ja jäävät usein sivurooliin. Varsinainen luovan kuluttajan (kasetti)käytäntö liittyy omaan tekemiseen, sen arviointiin ja sosiaaliseen jakamiseen – tässä tapauksessa esimerkiksi valmistamalla räätälöityjä kokoelmakasetteja lähipiirille tai laajemmin.

Mitä sitten tarkemmin ottaen sisältävät määreet ”rakkaus” ja ”vaiva”, joita ylempänä siteerattu kihniöläisnainen vastauksessaan käyttää? Enemmän kuin tallenteeseen esineenä näen niiden liittyvän äänisisältöön, jota kaseteille oli säilötty. Tallennettu äänimateriaali on se elementti, joka on muodostunut rakkaaksi vastajalle itselleen, ja rakkaus on voinut kehkeytyä oikeastaan missä tahansa vaiheessa kotiäänitysprosessia. Tämä prosessi voidaan ymmärtää huomattavasti laajemmin kuin pelkkänä äänimateriaalin fyysisenä tallentamisena. Samalla kuluttaja muokkaa massatuotettuja elementtejä päämääränä ”minun musiikkini”, joka toimii oman elämän henkilökohtaisesti merkitsevänä osatekijänä.

”MINUN MUSIIKKINI” SYNTYPROSESSI

Tässä vaiheessa siirryn yksittäisistä aineistoesimerkeistä induktiiviselle tasolle ja kokoan aineiston antamat suuntaviivat abstraktimman tason päätelmiksi.

Tarkoituksena on tunnistaa ja nimetä positioita, jotka voivat mahdollisesti palvella muidenkin aineellista ja aineetonta kuluttamista yhdistelevien kulutusikäntöjen analysoimista.

Kotiäänittäminen on kasettikäyttäjille keskeisin ja merkityksellisin kasettikulutukseen liittynyt prosessi. Sen kulku hahmottuu kyselyvastauksista tunnistettavina vaiheina. Nämä vaiheet kytken tässä jaksossa kasettikuluttajapositioihin, jotka olen abstrahoinut aineistosta analyysin tuloksena. On huomautettava, että positiot eivät näydy jokaisen vastaajan teksteissä (vaikka yhtä lukuun ottamatta kaikki vastaajat äänittivät omia kasetteja kokoelmaansa), eivätkä positioden merkitykset ole kaikilta osin jaettuja. Jokainen vaihe ja siihen liittyvä oman käyttäjyyden positiointi toistuu kuitenkin erilaisissa muodoissa suuressa joukossa kyselyn vastauksia. Vaiheet voidaan ryhmitellä kronologisesti kolmeen kategoriaan: 1) ennakkoon valmistautuminen ja odotus, 2) varsinainen äänitys ja siihen suoranaisesti liittyvät tuntemukset ja merkitykset; sekä 3) omaksi tekemisen työ. Kaikki vaiheet olivat tietenkin yhtäaikaaisesti meneillään jokaisella hiukankin aktiivisemmalla kotiäänittäjällä – oman kokoelman työstö oli jatkuva.

Ostava kuluttaja -positio on kulutustutkimuksen hyvin tunnistama kotiäänitysprosessin alkuvaiheen toimija. Alkuvaiheen käytännöt liittyvätkin rahatalouteen kotiäänitysprosessin vaiheista kiinteimmin. Tässä vaiheessa kasettikäyttäjä hankki kodinteknologiaa: äänitys- ja kuunteluteknologiaa ja siihen liittyen äänittämiseen kelpaavia tallennuslaitteita (tyhjiä kasetteja). Seuraava prosessin positio on *musiikin harrastajan*, jolla on kulttuurista pääomaa eli tietoa musiikinkulutuksen mahdollistavista rakenteista. Tällaisia tietoja olivat esimerkiksi ennakkotiedot ja/tai -elämykset kiinnostavasta äänimateriaalista – tieto tietyltä artistilta tulevasta uudesta levystä; radio-ohjelmasta kuulunut kiinnostava kappale, jota radion ohjelmavirrasta jäätiiin käyttämään tulevaa äänittämistä varten; radion hyviksi tiedetyt säännölliset teemaohjelmat tai pääsy uuden tuttavuuden inspiroivalle levyhyllylle.

Toinen positioden ryhmä liittyy itse äänitykseen eli prosessin ydinkäytäntöihin, joista myös kyselyssä kirjoitettiin eniten. Vastauksissa tulee esille *kokoelmankartuttaja-kuluttajan* positio, jossa kasettikäyttäjä suorittaa aineettomia hankintoja, toisin sanoen tallentaa käyttöönsä haluamaansa äänimateriaalia. Äänitysvaiheen *musiikin harrastaja*-positio ja kulttuurinen pääoma näkyy niissä vastausjaksoissa, joissa riemuitaan saaliin varmistumisesta käyttäen metsästäjä-keräilijä-tyyppisiä vaanimisen, nappaamisen ja saalistamisen ilmaisuja.

Kolmas positioyhmä kytkeytyy aineettoman ja aineellisen kulutuksen yhdistämiseen ja tulosten omaksi tekemiseen. *Luova kuluttaja* -positio tarkoittaa oman visuaalisen ilmeen ja kokonaisvaikutelman luomista äänitetyille kaseteille kansitaiteena, tekstausina, ryhmittelyinä ja esillepanona. Tässä ryhmässä *musiikin harrastajan* positio on kahtalainen. Yhtäältä musiikin harrastaja rakentaa kuuntelijahistoriaansa enemmän tai vähemmän tavoitteellisesti: kuuntelee kokoelmaansa ja samalla kiintyy siihen kokonaisuutena, virheineen ja teknisine omalaatuisuuksineen. Toisaalta harrastaja käyttää kulttuurista pääomaansa jakamalla sekä tietoa että aineetonta ja aineellista kulutettavaa oman lähipiirinsä tai etäisemmän

verkoston – esimerkiksi kirjeenvaihtokavereiden – kanssa. Tällöin kasettikäyttäjät toimii musiikillisena asiantuntijana ja suosittelijana.

Kaikkien edellä luonnehdittujen positioiden kanssa lomittuu *tavoitteellisen strategin* positio. Tämä tarkoittaa sitä positiota, johon käyttäjät kirjoittavat itsensä esimerkiksi tähdentäessään, että ”mankan ostamisen jälkeen [kuuntelin radiota] vielä tarkemmin, kun piti olla tarkkana sen nauhoittamisen kanssa” (Km 2010/936, mies, Varkaus/Mikkeli/Tampere, s. 1963) tai ”käytännössä en ostanut montakaan täysin uutta levyä, vaan harrastin eräänlaista treidaamista – tieto on valtaa” (Km 2010/760, mies, Jyväskylä, s. 1963). Strategin osuuteen prosessissa kuuluvat sen vaivalloisimmat osuudet. Osa näistä liittyy materiaaliseen kuluttamiseen, kuten hidas säästäminen hankintoja varten ja äänittämiseen liittyvien teknisten pulmien ratkaiseminen oman neuvokkuuden turvin. Tällaisia osuuksia on myös musiikinkuluttamiseen liittyvien rakenteiden hyödyntämisessä, kuten odotus radion äärellä tai äänitysringin vuorojonossa. Edellisten lisäksi strategisiin osuuksiin lukeutuvat oman osaamisen kartuttamiseen liittyvät piirteet, kuten omien kokoelmakasettien (engl. *mixtapes*) huolellisen suunnittelun ja toteutuksen hiominen.

Kiteyttämiäni kuluttajapositioita voi vielä järjestellä kahden kokoavan päänimittäjän alle: kuunteluun ja äänisisältöihin kytkeytyvät musiikin harrastajapositiot sekä materiaalisuuteen ja (aineettomaankin) kuluttamiseen kytkeytyvät positiot. Ensin mainittuja yhdistävä piirre on kulttuurisen pääoman käyttö henkilökohtaisten ja sosiaalisten tavoitteiden saavuttamiseen. Jälkimmäisiä taas ovat ostava, kokoelmaa kartuttava sekä luova kuluttajapositio, joiden yhteisenä piirteenä on kosketuspinta prosessissa kulloinkin ajankohtaisiin aineellisiin tai aineettomiin hyödykkeisiin. Tavoitteellisen strategin positio levittäytyy kiinnostavasti koko kotiäänitysprosessin alueelle, ja sen avulla kasettikäyttäjät ovat luovineet aineettoman ja aineellisen kulutuksen ongelmakohtien ohi. Tämän aineiston valossa se vaikuttaa ratkaisevalta positiolta juuri sellaisen kulutuksen merkityksellistämässä, jossa aineettoman kulutuksen osuus on suuri. Yksinkertaistaen: kasettimuistojen kirjoittajien teksteissä aineettoman kulutuksen arvoa rakentavat kuluttajan omia resursseja hyödyntävät, rahataloutta kiertävät ja korvaavat käytännöt. Tällaisia ovat vaivannäkö ja pitkäjänteinen perehtyminen äänisisältöihin ja olosuhteisiin; kärsivällisyys, kekseliäisyys, sosiaaliset ja teknologiset taidot sekä kulttuurinen pääoma.

Jos tarkastellaan kotiäänitysprosessista hahmottuvaa kokonaiskuvaa artikkelin alussa mainitun Alan Warden (2005, 137–138) lähestymistavan mukaisesti, voidaan vahvistaa hänen näkemyksensä: muistelijoiden kuvaama kuluttajuus todella kytkeytyy enemmänkin kasettikäytön käytäntöihin kuin yksilölliseen makuun tai jonkin markkinointistrategian avulla luotuihin tarpeisiin. Tällaisia käytäntöjä ovat käyttäjät itse muodostaneet muun muassa kotiäänittämiseen ja musiikin jakamiseen osana sosiaalista integroitumista ikäryhmään. On toki mahdollista ja todennäköistäkin, että kasettitekniikan tuotantopuoli arvioi nuorten suomalaisten tarpeita, käytäntöjä ja kysyntää kohtalaisen hyvin – tästä todistavat myyntiluvut erityisesti äänitysvalmiuden sisältävien laitteiden sekä tyhjien kasettien kohdalla. Muistelijat ovat silti kirjoittaneet kasettikäytöstä esiin varsin erilaista kuvaa kuin se, joka muodostuisi kasettitekniikan kysynnän kohottamiseen tehdystä mainosmateriaalista. Mainoksissa nuoret kuluttajat jahtasivat 1970- ja 1980-lukujen

taitteessa viimeisimpiä laitetrendejä ja käyttivät esimerkiksi korostetusti mobiili-kuuntelun mahdollisuuksia jo ennen ”korvalappustereoiden” aikakautta. Kyselyvastaajien kuvaamassa todellisuudessa paristot olivat kalliita ja radion pop-ohjelmat arjen henkireikiä, joten liikuskelu kannettavien laitteiden kanssa oli poikkeus ja kotona tehty äänitys- ja tuunaustoiminta muistettiin huomattavasti sitä elävämmiin (vrt. Kilpiö 2012).

POSITIOTULKINNAN MAHDOLLISUUDET JA AUKOT TÄMÄN AINEISTON ANALYYSISSÄ

Yksi kiinnostavimmista tekemistäni huomioista – olettaen, että edellä esitetty positiotulkinta on oikeansuuntainen – on se, että rahankäyttö liittyy kasettikuluttajuuteen kytkeytyvistä vaiheista suoraan vain muutamaan. Kyseiset vaiheet ovat laitteistojen ja tallenteiden/tallennusalustojen hankinta sekä rahan säästäminen niitä varten. Jälkimmäinen saattoi toteutua joko sanan perinteisessä merkityksessä (varojen kartuttamisena uusien hankintojen mahdollistamiseksi) tai hyödyntäen rahankäyttöä vähentäviä strategioita eli vaihto-, jakamis- tai kiertotaloutta sekä sosiaalisen ja musiikkikulttuurisen osaamisen tarjoamia etuja äänitysrinkien kaltaisissa verkostoissa. Suurimmat henkilökohtaiset merkitykset ”minun musiikkini” syntymisessä sijoittuvat Kasettimuistot-vastauksissa lähes täysin rahatalouden ulkopuolelle. Keskeisimmäksi nousee kuluttajan oma työ äänittämisen, editoinnin, koostamisen, visuaalisen ilmeen ja lopputulokseen perehtymisen (ja perehdyttämisen) muodossa. Tämä merkityksellistymisen väylä näyttää pitäneen pintansa josain määrin myös myöhemmässä musiikkikulutuksessa. Massaformaatista, kuten kaseteista tai mp3-tiedostoista, tulee merkittävä, kun hankalaksi koetut vaiheet tai ominaisuudet voitetaan kuluttajan oman kekseliäisyyden, kärsivällisyyden tai sitkeyden avulla (vrt. Kilpiö & Lehtinen 2011, 44).

Mitä tämä analyysi saavutti positioinnin tarkastelulla? Ensinnäkin positioiden perkaaminen ulos aineistosta antoi jäsentynyttä ymmärrystä siitä, miten moninaista kerrontaa kuluttajuuteen voi liittyä erityisesti silloin, kun käytännöissä on mukana sekä aineetonta että aineellista kulutusta, kaikkine sosiaalisine kytkentöineen. Toiseksi positioiden ruotiminen paljasti, että kirjoittajat liittivät erilaisia taitoja, tietoja ja sosiaalisia kykyjä tarkasti ja asiantuntevasti juuri tiettyihin positioihin, ja he kertoivat pystyneensä täsmällisillä strategisilla ratkaisuilla korvaamaan mahdollisia puutteita näissä taidoissa ja kyvyissä. Kolmanneksi, ”irralleen jäänyt” eli tavoitteellisen strategin positio yllätti löytäjänsä ja sitä kautta raotti jatkotutkimuksen porttia kuluttajien toiminnan ja itseymmärryksen tarkasteluun aineellisen ja aineettoman kulutuksen yhteismaastossa.

Huomiota kiinnittää myös se, että vastaajat käytännössä sivuuttivat muistoissaan kasettikäytön ne moraaliset puolet, jotka liittyvät musiikkialan ja -teollisuuden ansaintamallin muutokseen. Muutama vastaaja kirjoittaa Britannian musiikkiteollisuuden 1980-luvulla lanseeraamasta ”home taping is killing music” -kampanjasta neutraalisti tai hieman huvittunein sanankääntein, ja aineistossa on myös hajanaisia mainintoja siirtymisestä ostamaan ”oikeita” musiikkitalenteita rahavarojen sen salliessa. Suurin osa vastaajista ei kuitenkaan muistele kasettikäytön näitä puolia. Kokonaisvaikutelmaksi muodostuu, että musiikkialan toiminta elinkeinona

oli kasettikäyttäjille etäinen asia, jonka ei nähä koskettaneen omaa kuluttajuutta saati omaa elämää – vaikka alan tuottama sisältö eli musiikkitalenteet koskettavat voimakkaasti, vuosikymmenten takaakin. Äänittämisen ja nyttemmin lataamisen helppous, nopeus ja ilmaisuus ratkaisevat valtaosan käyttäjistä päätökset. Tästä poikkeavat tietenkin tiettyjen musiikinlajien (hardcore-punk, tietyt metallimusiikin alalajit) harrastajapiireissä vallinneet, kaupallista musiikinkulutusta ideologisista syistä vastustaneet käytännöt, joiden kohdalla jo julkaisemisen käsite tarkoitti aivan erilaista prosessia kuin ns. valtavirrassa liikkuvan musiikkisisällön⁸.

Lopulta on muistettava myös sinänsä ilmeinen tarkennus: aineistosta ei käynyt ilmi musiikinkuluttamisen koko kuvaa Suomessa edes sinä aikana, josta muistelijat kirjoittavat. Miksi näin? Internet-kyselyyn on toki helppo vastata, ja aihe viehätti lähes tuhatta vastaajaa, joten aineistoa voi pitää varsin kattavana. On silti todettava, että musiikinkulutuksessaan kasettivaiheen väliin tai marginaaliseksi jättäneistä vain aniharva näki vastaamisen vaivan, mikä ei ole ihme. Kuten muusakin teknologian ja sen historian tutkimuksessa, ei-käyttäjien tarkastelu olisi tässäkin tapauksessa yhtä kiinnostavaa kuin käyttäjien. Vinyylilevyihin, kelanauhoihin, radioon tai elävään musiikkiin pitäytyneet musiikinkuuntelijat todennäköisesti pohtivat musiikillisten näkökohtien ohella myös sellaisia taloudellisia ja sosiaalisia seikkoja, jotka jäivät kasettikäyttäjien muistoja tarkasteltaessa piiloon. Miksi he päättivät olla osallistumatta valtavirraksi muodostuneeseen musiikinkuluttamisen käytäntöön c-kasettien valtakaudella? Missä vaiheessa – jos missään – digitaalisten musiikkitiedostojen kuluttaminen sai heidät irtautumaan hyviksi koetuista vanhoista käytännöistä? Näiden kysymysten tarkastelu täydentäisi musiikinkulutuksen taloudellis-sosiaalista kokonaiskuvaa olennaisella tavalla.

Ylempänä totesin, että musiikin kuluttamisesta keskusteltaessa painotetaan usein immateriaalisia aspekteja, mikä on ollut varsin perusteltuakin. Kuluttajathan eivät useimmiten osta äänitteitä etupäässä niiden esineluonteen vuoksi – yksi vinyylilevy näyttää ja tuntuu käsissä melko identtiseltä toisen vinyylilevyn kanssa. Ääniteformaateilla ja niihin liittyvällä teknologialla on kuitenkin selkeitä vaikutuksia tallennetun musiikin käyttökokemukseen, kuten kasettimuistoista on todennettavissa. Etnografisesti painottuvalla kulutustutkimuksella on nähdäkseni erinomaiset edellytykset lisätä ymmärrystä musiikin käyttäjien toiminnasta, tarpeista ja arvostuksista.

8 Mainittuihin genreihin liittyviin alakulttuureihin kasettikäyttö kytkeytyy osin edelleen. Tämä seikka vaikutti mahdollisesti siihen, että nykyiset harrastajat eivät halunneet vastata muistitietokyselyyn: harvoissa annetuissa vastauksissa paheksuttiin kysymyksenasettelusta välittyvää ”museoleimaa” ja vakuutettiin, että kasetit ovat käyttökelpoinen formaatti edelleen.

TUTKIMUSAINEISTOT

Km 2010. Kasettimuistot-keruun vastaukset. Kansanperinteen Arkisto, Tampereen yliopisto.

KIRJALLISUUS

- Autio, Minna 2006: *Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa*. SKS:n toimituksia 1066. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Bødker, Henrik 2004: The Changing Materiality of Music. – *Papers from The Centre for Internet Research* [online]. < http://cfi.au.dk/fileadmin/www.cfi.au.dk/publikationer/cfis_skriftserie/008_boedker.pdf > [15.9.2017.]
- Campbell, Colin 2005: The Craft Consumer: Culture, craft and consumption in a postmodern society. – *Journal of Consumer Culture* 5(1): 23–42.
- Dahlhaus, Carl 1983: *Foundations of Music History*. Cambridge: Cambridge University Press. [1967]
- Kilpiö, Kaarina 2012: "We listened to our mix-tapes of love songs, talking about boys" – young Finns as a target group for cassette technology. – *Situating popular musics: IASPM 16th International Conference Proceedings* [online]. < <http://www.iaspm.net/proceedings/index.php/iaspm2011/iaspm2011/paper/view/48> > [3.11.2017.]
- Kilpiö, Kaarina 2011: C-kasetit suomalaisten käyttäjiensä aistimuistoissa. – *Tekniikan Waiheita* 4/2011: 39–54.
- Kilpiö, Kaarina & Vesa Kurkela & Heikki Uimonen 2015: *Koko kansan kasetti. C-kasetin käyttö ja kuuntelu Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kilpiö, Kaarina & Vilma Lehtinen 2011: Bulkista uniikiksi – merkitystä massatuotettuihin musiikkisäiliöihin. – *Media & Viestintä* 4/2011: 26–47.
- Kozinets, Robert V. 1998: On Netnography: Initial Reflections on Consumer Research Investigations of Cyberculture. – *Advances in Consumer Research* Vol 25: 366–371 [online]. < <http://www.acrwebsite.org/search/view-conference-proceedings.aspx?Id=8180> > [6.11.2017.]
- Magaudda, Paolo 2011: When materiality 'bites back': Digital music consumption practices in the age of dematerialization. – *Journal of Consumer Culture* 11(15): 15–36.
- Magaudda, Paolo 2012: What Happens to Materiality in Digital Virtual Consumption? – Molesworth, Mike & Denegri-Knott, Janice (toim.), *Digital Virtual Consumption*. New York: Routledge.
- Mikkola, Kati 2009: *Tulevaisuutta vastaan. Uutuuksien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Myllyniemi, Sami & Mika Gissler & Tiina Puhakka 2005: Perustilastoaineisto. – Autio, Minna & Paju, Petri (toim.), *Kuluttava nuoruus*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Mäkinen, Ilkka 1997: *”Nödvändighet af LainaKirjasto”: Modernin lukuhalun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Peiseler Armin & Jörn Radzuweit & Alexander Tsitsigias 2003: *”My Favourite Chords”. Mixtapes und Musikgeschmack*. – Herlyn, Gerrit & Overdick, Thomas (toim.), *KassettenGeschichten. Von Menschen und ihren Mixtapes*. Münster: LIT Verlag. 56–68.
- Pöysä, Jyrki 2009: Positiointiteoria ja positiointianalyysi – uusia näkökulmia narratiivisen toimijuuden tarkasteluun. – Hägg, Samuli & Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa (toim.), *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 314–343.
- Rautiainen-Keskustalo, Tarja 2007: Kun taloudesta tuli rock’n’rollia: populaarin ja talouden artikulaatioista elämisyhteiskunnassa. – *Kulttuurintutkimus* 24(1): 3–12.
- Ruckenstein, Minna 2009: Lapset ja raha: taloudellisesti hyödyttömien talous. – Ruckenstein, Minna & Timo Kallinen (toim.), *Rahan kulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 87–103.
- Saunio, Ilpo 1977: Levy vai kasetti? – *HiFi-Stereo-Väri-TV Valintaopas* 78. Hyvinkää: Radioliikkeiden liitto.
- Teosto 1980: *Gallup survey concerning the music recording habits in Finland, Sweden, Norway and Denmark*. Teosto, NCB, Nordic Groups of IFP.
- Toal, Jason 1995: *Observing Cassette Culture. User Interface Implications for Digital Music Libraries*. MA Thesis, School of Interactive Art and Design, Simon Fraser University.
- Warde, Alan 2005: Consumption and Theories of Practice. – *Journal of Consumer Culture* 5(2): 131–153.
- Wilska, Terhi-Anna 2003: Mobile Phone Use as Part of Young People’s Consumption Styles. – *Journal of Consumer Policy* 26: 441–463.
- Yochim, Emily Chivers & Megan Biddinger 2008: ‘It kind of gives you that vintage feel’: vinyl records and the trope of death. – *Media, Culture & Society* 30(2): 183–195.
- Zhao, Yong & Kenneth A. Frank 2003: Factors Affecting Technology Uses in Schools: An Ecological Perspective. – *American Educational Research Journal* 40(4): 807–840.

Valtiotieteen tohtori Kaarina Kilpiö on yliopistonlehtori ja tutkija Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa sekä Turun yliopiston musiikin sosiaalishistorian dosentti.